

Han lignede en apostel – Om frimenighedspræst Morten Larsen

Af Esben Graugaard og Bent T. Holm

De fleste holstebroere husker endnu Morten Larsens Gård ved Nørreport, og mange ved naturligvis også hvem manden med det solide men også lidt anonyme danske navn var: valg- og frimenighedspræst i Holstebro for mange år siden, vel nok den betydeligste nogensinde.

Litteraturhistorikeren, professor Vilhelm Andersen skrev engang om Morten Larsen, som han havde truffet ved flere møder, at han slet ikke så ud som en præst, men lignede en apostel af den slags Joakim Skovgaard kunne have malet. Og de der har kendt denne legendariske præst glemte ham da heller aldrig; en stærk personlighed med en åndelig integritet, der gør ham værd at trække frem endnu engang i en flygtig tid, hvor de larmende og hurtige løsninger vinder stadig mere gehør.

På dette "vægstykke" af fotograf Theodor Erichsen fra først i 1900'erne ses den unge Morten Larsen imellem den oprindelige valgmenighedskirke og den ombyggede. Den 21. maj 1884 nedlagdes grundstenen til kirken i Skolegade – det tidligere Storetoft. Bygmester var A. Bendtsens – naturligvis fra Vallekilde. Alt som menigheden voksede blev det nødvendigt at udvide kirken. 1905-06 byggedes den om ved arkitekt C. Brummer og fik derved sin nuværende skikkelse med de to karakteristiske tårne med pyramidespir.

Faderen druknede på Sortehavet

Fra de første barneår kom Morten Larsen til at kæmpe for et liv, der passede til hans evner og drømme. Han blev født i 1851 på Læsø som søn af Lars Mortensen og Karen Bang, der var husmandsfolk. Men faderen sejlede også som tømmermand i langfart, og Morten var kun 3 år gammel, da faderen i 1854 druknede på Sortehavet. Samme år døde moderen, og de følgende år voksede Morten op som plejebarn i forskellige hjem. Resultaterne af hans skolegang var ikke imponerende, og havde det ikke været for de gener en brækket arm vedblev at give ham, var han blevet sendt ud som sømand.

Som mange husker Holstebros berømte frimenighedspræst, for hvem frihedstanken kombineret med ansvar var det bærende i arbejdet. Det førte til udtrædelse af folkekirken, og i 1914 omdannedes valgmenigheden til en frimenighed.

Fra snedkerlærling til teolog

Imidlertid var en søster blevet gift med snedkermester Johansen i Thorup sogn på Sjælland, så Morten Larsen kom hertil for at lære dette håndværk, som alle kunne se han intet håndlag havde for. Under arbejde hos pastor Høeg i Thorup Præstegård blev præsten opmærksom på den begavede og lærevillige unge mand. Kort efter tog han Morten Larsen til sig som plejesøn for at hjælpe ham til en boglig uddannelse.

Han kom på Jonstrup Seminarium, hvor han i 1873 bestod lærereksamen. Forstander Driebein så imidlertid, at der var gods til mere i den unge mand, så han skaffede midler til Mortens videre studier til student på Triers Kursus. I 1881 blev Morten Larsen teologisk kandidat fra Københavns Universitet, og en kort periode herefter underviste han på Jonstrup Seminarium. I sine studieår prægedes han især af studier i filosofien Søren Kierkegaards skrifter; det prægede ham resten af livet. Morten Larsens berømte polemiske sans, der kunne være skarp, var i sit væsen kierkegaardsk, det samme var hans bestandige kamp mod rationalismen.

Præst i Paris - lærer i Æbeltoft

Morten Larsen havde udlængsel, og Paris var stedet at tage hen for unge nordiske intellektuelle sidst i forrige århundrede. 1881-85 virkede han som præst ved den dansk-norske menighed i Paris. Her boede han næsten nabo til den norske digter Jonas Lie og kom ofte i dennes hjem. Også Bjørnstjerne Bjørnson hørte til den unge præsts omgangskreds. I disse kunstnerkredse diskuteredes ivrigt eksistentielle spørgsmål af religiøs og social art; dette påvirkede i høj grad Morten Larsen; han skrev senere, at han i disse år stod "midt mellem tro og tvivl". Han kom i en dyb religiøs krise, der først endeligt forløstes ved læsning af Grundtvigs skrifter. Præst ønskede han dog ikke at være mere.

Hjemvendt blev Morten Larsen højskolelærer i Æbeltoft. Forud var gået intense samtaler med Ludvig Schrøder på Askov Højskole og sognepræst Niels Julius Jensen i Æbeltoft, der tidligere havde været i Mejrup og Holstebro, hvor han og hustruen Nanna, født Bojsen, satte sig varige spor.

Niels Julius Jensen drev også Æbeltoft Højskole, og her kom Morten Larsen til at undervise i årene 1885-86 - "afklaringens tid" kaldte han selv disse år. Fru Nanna forsøgte at få sat lidt ydre skik på Morten Larsen, der var aldeles ligeglad med det ydre. Således havde han den idé, at håret kun skulle klippes en gang om året - ved forårstide - så alt som året gik, dækkedes ansigtet af et urskovsagtigt fuldskæg og lange lokker.

Bekendtskabet med pastor Jensen førte Morten Larsen til Holstebro.

Valgmenighedspræst i Holstebro

Det var Julius Jensen, der i sin tid startede det grundtvigske arbejde i Holstebro, hvor han introducerede de såkaldte "vennemøder". Efter Jensens bortrejse tog valgmenighedspræst Jessen fra Bøvling over - først i 1880'erne prædikede han hver tredje søndag for de grundtvigske kredse i Holstebro. Men menigheden ønskede at få sin egen præst, og pastor Jensen gjorde opmærksom på, at han i Morten Larsen havde den rette mand.

Den 2.oktober 1887 prædikede Morten Larsen for første gang i Holstebro Valgmenighed. Året efter, den 11. november 1888, blev han endelig af provst Theilde indsat som menighedens faste præst. Ca.40 års virke lå nu foran Morten Larsen.

Med afsæt i en solid blanding af Kierkegaard, Grundtvig og Luther placerede Morten Larsen de kommende årtier Holstebro centralt i tidens religiøse debat. Hans synspunkter var aldrig ligegyldige, men afspejlede et menneske, der satte den åndelige frihed højt kombineret med et krav om ansvar. Det førte til engagement i en række bladfejder gennem årene, men svækkede aldrig Mortens Larsen basis på Holstebroegnen, hvor trofaste støtter som gartner Steffensen, landpost Graversen og fru borgmester Bierfreund kan nævnes blandt de, der bakkede ham op de første svære år, hvor Holstebro Friskole for øvrigt var noget af det, der lå ham mest på sinde.

Morten Larsen var udogmatisk; han kunne sagtens holde fælles vækkelsesmøder med pastor Bülow og indremissionær Juul i missionshuset Elim. Også de store Sankt Hans møder på Sir Lyngbjerg bør nævnes; her samlede Morten Larsen og pastor Rosenstand fra Vester Vedsted således i 1910 ikke færre end 1300 mennesker. Året efter var det sammen med pastor Fredsted i Naur og Mads B.Bjerre fra Sir, Morten Larsen arrangerede dette tilløbsstykke. Hans ry som taler bredte sig, og i takt hermed blev han efterhånden en efterspurgt foredragsholder; lige fra de store møder på Skamlingsbanken til forsamlingshusmøder ude i de fjerneste sogne lød den fysisk lille mands efter sigende imponerende røst. Morten Larsen bør også nævnes som en af initiativtagerne til Liselundmøderne.

Morten Larsen var dertil et socialt engageret menneske, således formand for Holstebro Hjælpekasse nogle år ligesom han sad i bestyrelsen for Kristelig Forening for Vildfarne Børns Redning! I det hele taget var han åben overfor andre livsholdninger og deltog således i flere møder om forholdet mellem kristendom og socialisme på Afholdshotellet sammen med overlærer Agger.

Udmeldelse af folkekirken

Frihedskravet gik Morten Larsen aldrig på kompromis med, og det førte til sidst til bruddet med den danske folkekirke. Allerede i 1911 kritiserede biskop Møller, Aalborg, Morten Larsens agitation for præstefrihed; bl.a. tog Holstebropræsten afstand fra planerne om at lade et nyt præsteløfte indeholde en forpligtelse på trosordet - det mente Morten Larsen løftet allerede indebar. Han stod fast på kravet om fuld åndelig frihed, og tvivlede efterhånden på om denne kunne eksistere i en statskirke. Dermed startede den debat, der kulminerede under gudstjenesten søndag den 9.november 1913, hvor Morten Larsen i stedet for at prædike meddelte menigheden, at han havde bedt om at få sin anerkendelse som valgmenighedspræst trukket tilbage - "Han vilde ikke bøje knæ for statens baal". I maj 1914 blev Holstebro Valgmenighed derfor til en frikirke, og langt de fleste af menigheden fulgte deres præst i dette skridt.

Rejsen til Amerika

Formiddagshygge til søs på rejsen til Amerika i 1925. Fra venstre ses Fru Led, skolebestyrerinde Karen Johansen, Morten Larsen og maskinmester Hansen.

Morten Larsen var en nationalsindet mand, udgav således i 1920 pjecen: "Er det uret at arbejde på at få Flensborg med Mellemslesvig gjort international?". Det var vel også det nationale i ham, der i april 1925 fik Morten Larsen til sammen med Karen Johansen at påbegynde en omfattende rejse til USA. Turen førte ham rundt til en række danske menigheder, men højdepunktet var opholdet på den danske præsteskole, Grand View College i Des Moines, Iowa. Her talte Morten Larsen ikke mindre end 19 gange. Turen sluttede på vestkysten, hvor Morten Larsen uheldigvis i San Franciscoforstaden Alameda blev påkørt af et elektrisk tog med svære kvæstelser og et langt sygeleje til følge. Først den 8. november samme år kom de to amerikafarere hjem - Morten Larsen var da stadig fysisk meget medtaget.

Morten Larsen i USA i 1925, hvor han her kan ses sammen med pastor Markmann. Krykken skyldes den påkørsel pastor Larsen var udsat for i San Francisco.

Det største følge i mands minde

Den 18. september 1936 døde pastor Morten Larsen – allerede da en myte landet over i grundtvigske kredse.

Det hidtil største følge set i Holstebro fulgte den afholdte mand til hans sidste hvilested på Nordre kirkegård.

Pigerne i forgrunden var fra Holstebro Friskole – de strøede blomster på vejen foran kisten.

I april 1916 blev cand.theol. Jens Krustrup ansat som hjælpepræst ved frimenigheden i Holstebro, således at Morten Larsen kunne aflastes - han fratrådte ved sin 70 års dag i 1921 som førstepræst. De sidste år blev forholdsvis stille, Morten Larsen fik dog udgivet flere bøger. Han vedblev også indtil 1927 at sidde i styrelsen for Kirkeligt Samfund, hvor han havde haft plads siden 1898.

Den 18. september 1936 døde Morten Larsen, 85 år gammel, og efterhånden en levende myte i vide kredse. Ved hans begravelse gik unge piger fra Holstebro Friskole foran vognen og strøede blomster på vejen op til kirkegården. Man sagde, det var det hidtil største ligfølge, der var set i Holstebro. Knap et år senere, den 29. august 1937, afsløredes den mindesten, man endnu kan se på hans gravsted på Nordre Kirkegård, hvor han hviler sammen med niecen, skolebestyrerinde Karen Johansen. Næsten overfor hviler efterfølgeren, Jens Krustrup. Også på Liselund er der rejst en mindesten for Morten Larsen, ligesom han mindes på Torvald Westergaards monument ved kirken i Skolegade. Derfor forekommer de tanker, der har været fremme, om at inddrage Morten Larsen i en kommende række buste af kendte holstebroere en smule unødvendig og dybest set ikke i takt med denne beskedne mands livsholdning.